

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

«Економічної теорії»

на тему:

«Оцінка державного регулювання доходів населення в національній економіці»

Студента 2 курсу групи ФБС-21
напряму підготовки фінанси та кредит
Олексина Романа Михайловича

Керівник:
доцент, кандидат економічних наук,
Возьний К.З.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис, прізвище та ініціали)

_____
(підпис, прізвище та ініціали)

_____
(підпис, прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2016 р.

План

Вступ.

Розділ 1. Доходи населення як макроекономічне явище і джерело добробуту.

Розділ 2. Принципи державного регулювання доходів населення.

Розділ 3. Оцінка змісту та ефективності державного регулювання рівня доходів населення.

Розділ 4. Шляхи удосконалення державного регулювання доходів населення в Україні.

Висновки.

Список використаної літератури.

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1	
Доходи населення як макроекономічне явище і джерело добробуту	7
Розділ 2	
Принципи державного регулювання доходів населення	12
Розділ 3	
Оцінка змісту та ефективності державного регулювання рівня доходів населення	18
Розділ 4	
Шляхи удосконалення державного регулювання доходів населення в Україні.....	24
Висновки.....	31
Список використаної літератури.....	34

Вступ

Основою добробуту населення в будь-якій країні з різним типом економічної системи є його дохід. Він є економічною основою розвитку та відтворення людського потенціалу. Крім того, від рівня доходів населення залежить і рівень розвитку держави та розбудова соціально-орієнтованої ринкової економіки. Для успішного виконання згаданих цілей, повинно бути певне узгодження між рівнем економічного зростання з диференціацією та рівнем доходів населення. За період становлення України як незалежної держави, економічні реформи не дали потрібного та якісного результату, вони не дозволили вирішити встановлені завдання по забезпеченні населення достатнім рівнем доходів, що спричинило загострення соціальних проблем. Через це, сучасне українське суспільство потерпає від укоріненої майнової диференціації та загрозливого масштабу бідності: більше половини громадян отримує дохід на одного члена сім'ї, який є нижчим від прожиткового мінімуму і це при тому, що доходи, зосереджені в 10% найбільш забезпеченого населення в більш ніж 10 разів перевищують доходи в 10% найменш забезпеченого населення.

До і так недосконалих економічних реформ по зростанню доходів населення додалась інша проблема, яка значно погіршила ситуацію – це криза 2008 року. Починаючи з 2000 року і до початку кризи, реальний дохід населення України зростав повільним темпом, з вже згаданим великим рівнем диференціації між найбільшими та найменшими рівнями доходів, але з кожним роком населення отримувало незначне збільшення їхніх доходів. Через кризу, реальна величина доходів перестала зростати, оскільки значне знецінення національної валюти та підвищення рівня цін зменшило купівельну здатність валюти, що призвело до зменшення реального доходу.

Схожа ситуація по зменшенні реального доходу населення відбулась у 2014-2015 роках, коли недбале керівництво Національного банку України призвело до різкого обвалу національної валюти. Мінімальна заробітна плата у перерахунку

до курсу долара США стала приблизно такою, як в слаборозвинених, в порівнянні з Україною, країнах Африки і становить близько 55 доларів.

Достатній рівень оплати праці виступає головним мотивуючим фактором до високопродуктивної та якісної діяльності, а його скорочення призводить до таких негативних видів діяльності, як несплата податків, збільшення тіньового сектору економіки, руйнується база для впровадження ефективних економічних реформ. Все це веде до падіння рівня життя. Ще одним негативним фактором низької оплати праці є зменшення платоспроможного попиту, який у поєднанні з браком інвестиційних ресурсів не дає розвиватись вітчизняному виробництві, підвищувати рівень зайнятості, збільшує соціальні диспропорції та загрожує безпеці держави.

Удосконалення державного регулювання рівня доходів населення потребують ефективної методики оцінки впливу її економічної політики на реальну величину доходів населення та на умови їхнього формування. Це вимагає досить важкого створення ефективного державного механізму, який повинен регулювати доходи населення, забезпечувати зростання їх реальної величини у довгостроковій перспективі на основі вже відомих ефективних, а головне – дієвих систем регулюючих засобів.

Дане дослідження є актуальним, оскільки при вивченні ефективного державного регулювання можна створити певні механізми та рекомендації регулювання доходів, які можуть запозичити інші країни, в яких присутні проблеми у цьому секторі економіки. Якщо ж державне регулювання неефективне, то потрібно впроваджувати уже відомі дієві важелі та методи впливу і спостерігати, чи будуть вони ефективними для країни, в якій вони впроваджуються. Якщо ні – шукати інші, більш дієві.

Мета даної курсової роботи – комплексна оцінка державного механізму регулювання доходів населення та опис можливих шляхів його удосконалення.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування та регулювання доходів населення в національній економіці.

Предмет дослідження – механізм державного регулювання доходів населення.

Розділ 1

Доходи населення як макроекономічне явище і джерело добробуту

Одним з найважливіших показників соціального та економічного розвитку держави є рівень, джерела отримання, структура та диференціація доходів населення. Вони служать основним джерелом задоволення потреб населення, яке в свою джергу впливає на рівень його життя.

Доходи населення – сукупність грошових, матеріальних та натуральних коштів, які формуються за рахунок оплати праці працівника чи інших джерел. Основне призначення доходів – задоволення фізичних, економічних, моральних та інтелектуальних потреб людини.

Доходи населення (домогосподарств) є однією з важливих складових, які вивчає макроекономіка. Вона вивчає основні етапи формування, диференціації та розподілу доходів. Найдетальніше характеризують рівень добробуту населення показники реальних доходів. Їх зростання веде не тільки до збільшення рівня задоволеності потреб населення, а й змінює саму структуру витрат, напрямки використання. В розвинутих країнах, крім споживання, певну частку доходів населення витрачає на інвестиції. Відповідно, відбувається зростання національної економіки. Нагальна потреба в державному регулюванні доходів населення зменшується і держава може приділити значну увагу проблемним сферам національної економіки. В населення створюється можливість отримувати додаткові надходження від інвестицій, які вони можуть собі дозволити при рівні доходів від отримання заробітної плати. Це свідчить про ефективну діяльність держави в процесі створення доходу населення.

В іншому випадку, коли населення не може собі дозволити інвестувати частку свого доходу, чи вона є досить незначна, держава розвивається повільніше.

Поняття доходу в Системі національних рахунків (СНР) ґрунтується на концепції, яку запропонував англійський економіст Джон Хікс. За цією концепцією, дохід визначається як максимальна сума, яка може бути витрачена на споживання протягом деякого періоду за умови, що власний капітал домашнього

господарства за цей період не зміниться. Іншими словами, показники доходів показують, скільки домогосподарства можуть витратити на споживання, не стаючи при цьому біднішими [5, с. 103-106].

Держава тісно взаємодіє з домогосподарствами в умовах сучасної ринкової економіки, завдяки чому, доходи населення складаються з таких елементів:

- доходу від активів;
- змішаного доходу;
- соціальних трансфертів;
- заробітної плати найманих працівників.

Види доходів населення поділяються на:

Рис. 1.1. Види доходів населення

Певна частка населення свій дохід повністю на споживання не витрачає. Частка доходу заощаджується у вигляді готівки, купівлі цінних паперів, депозитів на банківських рахунках. Виходячи з цього, дохід населення можна поділити на дві частини – заощадження та споживання. Заощадження слугують відкладеним попитом, який споживач немає потреби використовувати у даний момент, але обов'язково використає у майбутньому. Не використовуючи заощадження,

споживач враховує ріст їх майбутньої вартості, тим самим, забезпечуючи собі пасивний дохід. Виходячи з цього, можна виділити два типи вартості грошей – майбутню і поточну [4, с.144].

Поточна вартість грошей – наявна сума грошей в поточному періоді.

Майбутня вартість грошей – теперішня сума грошей, яка створить певну суму доходу при діючих відсоткових ставках. [4, с.145]

Також дохід поділяється на реальний та номінальний.

Номінальний дохід – величина нарахованих виплат, сума грошей, яку отримує той чи інший суб'єкт.

Реальний дохід вимірюється тою чи іншою кількістю товару, яку можна придбати за величину номінального доходу. Він залежить від купівельної спроможності національної валюти. Купівельна спроможність грошей у свою чергу залежить від рівня цін на товари та послуги, від індексу споживчих цін [11].

Основним показником матеріального забезпечення населення є сукупний дохід. Він включає всі види грошових доходів включно з вартістю натуральних надходжень, які населення отримує від особистого приватного господарства, яке в нашій країні значно перевищує частку загальних доходів в порівнянні з країнами Європи та іншими більш розвиненими державами. У сукупний дохід також входить вартість безоплатних послуг, які надаються населенню завдяки коштам Державного та місцевого бюджету. До цих послуг також можна віднести послуги на охорону здоров'я, освіти, дотації та субсидії, харчування, транспорт тощо.

До сукупних доходів входять: оплата праці, соціальні трансферти, доходи від власності, доходи від підприємницької діяльності, вартість безоплатних послуг, доходи від домашнього господарства та інші (гонорари, аліменти, благодійна допомога).

Мінімальний рівень оплати праці повинен складати прожитковий мінімум. Прожитковий мінімум – вартісна величина, яка достатня для забезпечення нормального функціонування людини, збереження його здоров'я та потрібного набору продуктів харчування, набору потрібної кількості непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних культурних та соціальних потреб

особистості. Він визначається нормативним методом у розрахунку на одну особу на місяць формуванням набору продуктів харчування, непродовольчих благ, набору послуг для чотирьох категорій громадян: діти до 6 років; діти від 6 до 18 років; працездатні особи та особи, які втратили працездатність. Конкретний розмір прожиткового мінімуму затверджується Верховною Радою щороку [20].

Прожитковий мінімум включає продовольчі товари, які об'єднані у такі групи:

- хлібопродукти;
- картопля;
- овочі;
- фрукти і ягоди;
- м'ясопродукти;
- молокопродукти;
- рибопродукти;
- яйця;
- цукор, кондитерські вироби;
- олія, маргарин.

Набір цих продуктів розрахований науково-дослідним інститутом харчування МОЗ України. Його розраховано на основі мінімального споживання перерахованих видів продукції харчування для різної категорії населення. Частка витрат на придбання непродовольчих товарів та послуг, сплату податків та інших обов'язкових платежів, ґрунтується на фактичному співвідношенню між цими витратами та витратами на харчування, які виникли в базовому періоді [20].

В ринковій економіці основним доходом населення є дохід від трудової діяльності або трудовий дохід. Трудовий дохід – це дохід, який отримує робітник в результаті своєї економічної діяльності. Він може бути отриманий у разі самостійної зайнятості або найманої робочої сили.

До нетрудових доходів відносять: дивіденди від цінних паперів, отримання спадщини, вигравів. Сюди також входить дохід від досить негативного явища для економіки будь-якої країни – тіньового сектору. Дохід від такого виду діяльності

отримується з порушенням усіх правових норм та норм моралі. Для економіки України частка тіньового сектору становить близько 50%. Від цього страждає вся економіка та населення нашої держави, адже як держава, так і кожен її громадянин недоотримує колосальну кількість грошей. Тоді, як для окремого жителя це відбивається на рівні його життя, неможливості отримання та надання якісних медичних послуг, належного рівня освіти, то для держави це мільярдні збитки. Частка тіньового сектору негативно впливає і на відносини з іншими державами, які знаючи про це, неохоче співпрацюють з Україною.

Дохід населення відіграє одну з найважливіших ролей у соціально-економічному розвитку країни, оскільки він виконує такі функції:

- забезпечує добробут та якість життя;
- є економічною основою відтворення населення;
- формує платоспроможний попит та обумовлюють рівень споживання;
- визначає рівень нагромадження грошових коштів, які є джерелом інвестиційних ресурсів;
- виступає критерієм соціальної орієнтації економіки;
- слугує чинником соціально-економічної стратифікації суспільства;
- визначає шляхи та можливості людського розвитку [7].

Розділ 2

Принципи державного регулювання доходів населення

Однією з найважливіших складових соціальної політики держави є державне регулювання доходів населення. Воно включає систему норм і заходів виконавчого, законодавчого, контролюючого характеру. Усі ці заходи спрямовані на створення умов, які б сприяли нормальному розвитку робочої сили та її відтворення, зменшення рівня соціального напруження в суспільстві.

Суть державного регулювання доходів полягає в наступному:

- розподіл та перерозподіл доходів через Державний апарат за допомогою диференційованого оподаткування різних груп одержувачів соціальних виплат та доходів;
- підвищення доходів незаможних верств населення;
- зниження рівня соціальної напруженості;
- створення необхідних умов для усунення диспропорцій, пов'язаних з неоднаковими виробничими факторами зайнятості населення.

Основним джерелом, на якому ґрунтується політика доходів є Конституція України. В ній зібрані основні положення та принципи формування доходів населення.

Такими принципами є:

- соціальна справедливість;
- право на будь-який (в рамках закону) вид діяльності, який дозволяє отримувати гідну винагороду за пророблену працю;
- солідарність та соціальне партнерство усіх верств населення;
- поступове збільшення (індексація) доходів;
- доцільність економічної діяльності;
- право на професійні об'єднання.

Забезпечення державного регулювання оплати праці в Україні здійснюють наступні інституції: Верховна Рада України, Президент України, Міжнародна організація праці (МОП), Міністерство соціальної політики, профільні

міністерства, Державна служба зайнятості України, Державна інспекція з питань праці.

Регулювання оплати праці з боку держави здійснюється за трьома основними напрямками: через податкову політику, законодавство та тарифні угоди. Основним документом є «Кодекс законів про працю в Україні». В ньому встановлені основні соціальні гарантії та розмір мінімальної заробітної плати та пенсій, інші питання пов'язані з формуванням фондів оплати праці. Важливим інструментом регулювання доходів є податкова система державного регулювання заробітної плати. Його дія полягає у тому, що з однієї сторони держава здійснює економічні та фіскальні дії, формує певну частку грошових фондів, а з другої – захищає права платників податків. Законодавче регламентування оподаткування дозволяє централізовано управляти всією податковою системою, що перетворило її на важливий інструмент державної економічної політики.

Державне регулювання оплати праці включає два чинники, які сприяють підвищенню або зниженню заробітної плати: внутрішні і зовнішні. Внутрішні чинники включають в себе такі складові: витрати на заробітну плату, рівень продуктивності праці, масштаби діяльності та рівень прибутковості підприємства та інші. Одним з найважливіших критеріїв є рівень прибутковості підприємства, який залежить від впровадження новітніх технологій, автоматизованого процесу виробництва, використання нових технологій. Але найважливішим залишається рівень кваліфікації самого працівника, чим він вищий, тим більшим буде його продуктивність і якість виготовленої ним продукції чи наданих послуг, яку він буде приносити підприємству. Таким чином, чим більша кваліфікація в працівника, тим більший розмір заробітної плати він буде отримувати [14].

Важливе значення має система оплати праці, яку застосовує підприємство. Вона поділяється на два види – тарифну і безтарифну. Тарифна система забезпечує працівникові встановлений мінімум заробітку і можливу преміальну винагороду. З іншої сторони вона виступає головним «обмежувачем» величини оплати праці, оскільки працівники різної кваліфікації будуть отримувати приблизно однакову величину заробітної плати.

При безтарифній системі оплати праці нарахування заробітної плати відбувається по-іншому. Вона дає можливість краще визначити внесок того чи іншого робітника і дає можливість оплачувати його працю відповідно до кількості виробленої продукції чи наданих послуг. Чим більший внесок робітника у збільшення прибутковості підприємства, тим більший розмір заробітної плати він буде отримувати. В сучасних умовах оплати праці держави враховують такі фактори: результати праці робітника, стаж роботи, рівень кваліфікації, складність праці [10].

До зовнішніх чинників, які впливають на розмір заробітної плати відносять наступні: вартість ринкової робочої сили; конкурентоспроможність продукції або послуг; облік розміру заробітної плати; рівень інфляції; співвідношення обсягу життєвих потреб з номінальною заробітною платою та інші. Важливе значення мають збільшення тарифів на житлово-комунальні послуги, збільшення рівня цін на предмети постійного вжитку, висока ставка оподаткування, підвищення оплати за користування громадським суспільним транспортом [1, с.60].

До основних елементів формування механізму державного регулювання оплати праці відносять: форми впливу, методи, важелі, інститути та інструменти по нормуванню праці, системи та форми оплати праці.

Регулюючі методи, які використовує держава для регулювання доходів населення поділяються на три групи: економічні, адміністративні та правові. Суть правових методів полягає у створенні такої нормативно-правової бази (актів, законів), які б забезпечували належний рівень доходів населення та справедливо їх розподіляли.

Адміністративні методи базуються на авторитеті та силі влади і використовують заборони, примус або дозвіл. Підприємства та наймані працівники можуть утворювати соціальне партнерство у процесі співпраці з державою, яке буде узгоджувати дії з приводу питань оплати праці чи соціальних трансфертів.

Найефективнішими методами регулювання вважаються економічні. До них належить: регулювання оплати праці; податкова політика; визначення мінімальної

оплати; регулювання цін; оплата працівників державної та бюджетної сфери, зайнятості.

Одним з найефективніших та дієвих інструментів регулювання доходів населення, який є в розпорядженні уряду - прогресивна форма оподаткування доходів та трансфертні платежі.

Прогресивне оподаткування являється важливим інструментом державного регулювання доходів, завдяки своїй справедливості та ефективності податкової системи. Одним з найяскравіших прикладів такого оподаткування є податок на доходи фізичних осіб. Даний вид оподаткування має такі переваги: гнучкі податкові надходження; є ефективним макроекономічним стабілізатором; не призводить до викривлення цін і головна перевага – узгодженість з принципом платоспроможності [16].

В аналізі впливу податків на розподіл доходів важливе значення мають такі поняття, як система, ставки та база оподаткування, величина неоподаткованого мінімуму, пільги при сплаті податків тощо. Навіть незначні зміни в системі оподаткування призводять до суттєвих змін у формуванні доходів населення [2, с. 483-488]. У випадку, коли певна частка населення по певним причинам не отримує дохід зовсім, система оподаткування їм не допоможе. В таких випадках виступає інший ефективний інструмент, який формується завдяки податковій системі – трансфертні платежі. Вони передбачають надання фінансової допомоги людям похилого віку, батьками з неповнолітніми дітьми, безробітним, інвалідам.

Серед населення країни є ті, хто не вважають сплату податку на доходи своїм обов'язком. В такому випадку, вони шукають уникнення шляхів сплати податків і відбувається процес «тінізації» економіки. Відбувається поділ населення на тих, хто сплачує податки і хто ні. Ухиляння від сплати не дає можливості збільшувати фонди грошових коштів, які призначені для соціальних трансфертів. У такому випадку, щоб збільшити їх величину, державі потрібно знайти джерела нових надходжень цих коштів або в іншому випадку, збільшити податок з доходу, який негативно вплине на рівень життя населення і призведе до збільшення тіньового сектору економіки. Реформування системи оподаткування доходів населення

повинно приділити значну увагу для розробки методичних підходів, які б дозволили оцінити масштаби «тіньової» економіки. Без цього не можуть бути сформовані ефективні та цілісні системи соціального захисту та оподаткування населення.

Сам механізм оподаткування доходів фізичних осіб позитивно зарекомендував себе у багатьох країнах світу та як один з інструментів для виходу з кризової ситуації, стабілізації економіки та її динамічного розвитку.

В умовах економічної кризи, яка на даний момент спостерігається в національній економіці, є потреба перегляду механізмів фінансового регулювання економічних процесів. В першу чергу держава повинна розглянути зміни в податкових механізмах, які в даних умовах кризи мають негативні наслідки як для населення, так і для держави в цілому.

Щоб підвищити ефективність державної політики регулювання доходів, її потрібно спрямувати не лише на самі доходи, а на умови їх формування, зокрема: на сферу малого та середнього бізнесу, стану ринку праці, рівень споживчих цін, рівень цін та інфляцію, монополізацію економіки, продуктивність праці та інші фактори виробництва.

Важелі впливу сучасного механізму регулювання доходів населення в економіці України сформувалися в не дуже сприятливий період. Це був кризовий період переходу від командно-адміністративного типу економіки до ринкового. З впровадженням у виробництво інновацій, нових, ефективніших механізмів у систему соціально-економічних відносин дають можливість швидкого зростання економіки країни.

В умовах не легкої економічної ситуації, яка склалась в нашій країні, удосконалювати механізм державного регулювання доходів населення потрібно поступово. На першому етапі впровадження реформ потрібно встановити чітку, економічно обґрунтовану ефективну тарифну систему та мінімальну величину заробітної плати. На другому – удосконалити податкову систему у сфері оплати праці, що дозволить підвищити добробут населення і підвищити рівень економічного розвитку в цілому.

В загальному, усі реформи повинні бути спрямовані на збільшення кількості доходів, урізноманітнення законних шляхів отримання доходу, зміцнення статусу праці та її оплати. Ефективне впровадження даної реформи врівноважить систему доходів, яка максимізує віддачу від кожного окремого фактора виробництва.

Отже, державне регулювання оплати праці являється скоординованою діяльністю держави на галузевому, центральному та регіональному рівні управління по забезпеченні результативності та ефективності системи оплати праці, яке здійснюється через нормативно-правові та законодавчі механізми оподаткування та державних гарантій.

Розділ 3

Оцінка змісту та ефективності державного регулювання рівня доходів населення

Дослідження теоретичних підходів до визначення доходів населення показало їх складну природу, оскільки ця категорія перебуває в тісному взаємозв'язку з інтересами держави та населення, роботодавців і працівників, економічно активного та не активного населення. Доходи населення формуються на різних економічних рівнях і під час цього вони проходять стадії формування, первинного розподілу, перерозподілу та вторинного розподілу. В умовах ринкової економіки доходи залежать від колективних і індивідуальних результатів праці, та й її ефективності в цілому. В загальному, на формування доходів впливають чинники двох рівнів: загальнодержавного та особистісного [3, с.42].

В першу чергу, на рівень формування доходів впливає держава, в руках якої зосередженні усі важелі та чинники по їх регулюванні, формуванні та розподілу.

В перше десятиліття незалежності нашої держави рівень доходів номінально змінювався більше, ніж в декілька тисяч разів. На виконання постанови Президії Верховної Ради України «Про введення в обіг на території республіки купонів багаторазового використання» від 9 вересня 1991 року Національний банк України ввів в обіг купони багаторазового використання з 10 січня 1992 року. З введенням купонів у готівковому обігу в Україні одночасно опинились дві валюти — радянські рублі та українські купоно-карбованці. Введені купони планувались використовуватись 4-6 місяців, але проіснували до 1996 року, до впровадження гривні [13].

За час незалежності, Україна зустрілась з проблемою переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової. Це зумовило різноманітні негативні процеси в економіці: безробіття, спад виробництва, а головне — колосальних розмірів інфляції. Інфляція як в Україні, так і в інших країнах колишнього соціалістичного табору була зумовлена такими чинниками:

- Україна в спадщину від СРСР отримала нестійку та деформовану економічну систему, в якій значна роль належала військово-промислому комплексу (40% виробництва припадало на військове).
- Високий рівень монополізації народного господарства, оскільки колишні держави СРСР мали зосереджене на певних товарах виробництво.
- Виділення урядом величезної кількості коштів на підтримку неефективних підприємств.
- Деформація попиту, спричинена групами населення, які отримували більшу величину заробітної плати і зосередили своє споживання на вітчизняних товарах підвищеної якості, відповідно і ціни, та імпортних товарів.
- Підвищення цін на російські енергоносії. Україна, яка не має значного забезпечення власною нафтою та іншими енергоресурсами, потрапила в складне становище, бо на той час (частково і по сьогоднішній день), Україна залежала від російських енергоносіїв. Даний чинник став одним з значних чинників гіперінфляції в нашій державі [12].

В період в 1991 до 1996 року мінімальна заробітна плата українця зросла з 185 карбованців до 1 500 000. Таке стрімке падіння національної валюти супроводжувалися стрімким зростанням цін. Це один з найбільш негативних економічних процесів, з яким Україні довелося спіткнутися на початку становлення як незалежної держави. Оцінити дії держави з приводу регулювання доходів населення досить важко, оскільки обвал валюти не давав можливості економічно розвиватись і її дії щодо регулювання доходів населення були спрямованні на тому, щоб встановити життєво необхідний рівень заробітної плати, при якому задовольнялись основні потреби населення. Великим мінусом в економічній політиці держави було виділенням уряду величезної кількості коштів неефективним підприємствам. Це спричинило ріст грошової маси в країні яке потягнуло за собою зростання цін та знецінення грошової валюти

Купон багаторазового користування при тому, що планувався перебувати в обігу близько пів року, прийняв на себе всю силу інфляційного удару і забезпечив більшу стабільність наступної національної валюти.

25 серпня 1996 року в засобах масової інформації було оголошено Указ Президента України Леоніда Кучми «Про грошову реформу в Україні». Безпосередньо виконання грошової реформи було покладене на Національний банк України, який тоді очолював Віктор Ющенко [13].

Відповідно до Указу Президента України грошова реформа в Україні проводилася 2—16 вересня 1996 року. У перший же день реформи за встановленим курсом було перераховано у гривні ціни, тарифи, оклади заробітної плати, стипендії, пенсії, кошти на рахунках підприємств, установ та організацій, а також вклади громадян. Карбованцеві вклади населення було перераховано у гривні за курсом 100000 карбованців за одну гривню без будь-яких обмежень і конфіскацій із вільним їх використанням у гривнях [13].

Дослідження доходів населення свідчить, що впродовж 1996-2008 рр. грошові доходи населення, сукупні доходи та сукупні ресурси населення мали місце динамічного зростання. Але сама структура не отримала суттєвих покращень. За наведений період частка заробітної плати майже не змінилась, доходи від власності зростали, а підприємницькі доходи - зменшились, що потягнуло за собою і зменшення заробітної плати працівникам чи скорочення персоналу.

В період з 1996 по 2008 рік номінальна заробітна плата зросла з 15 грн. до 512 грн. на початку 2008 року і до 605 грн. в кінці. У цей період державне регулювання доходів населення набуло як ефективного та змістовного значення, так і протилежних їм.

Поступово, повільними темпами як реальна, так і номінальна заробітна плата підвищувалась. Це сприяло підвищенню добробуту населення, можливості більш розширеного споживання, що в свою чергу створило можливість для підвищення виробництва – при зростанні рівня доходу збільшується і рівень споживання яке в свою чергу дає стимул підвищення виробництва.

Негативною стороною дій уряду даного періоду є створення умов для «тінізації» певного сектору економіки. Однією з таких негативних умов є введення податку на додану вартість (ПДВ) в розмірі 20%. Це спричинило

поштовх до несплати даного виду податку підприємцями. Крім ухиляння від сплати даного податку також появилось таке негативне явище, як зарплата «в конверті». Це спричинено тим, що при офіційному наданні заробітної плати робітникові певну частку потрібно сплатити в соціальні фонди та різного роду відрахування. Суто для роботодавця неважливо, куди та скільки сплачувати з встановленого ним рівня заробітної плати. Значно важливіше самому працівнику, який не бажає, щоб частка з його заробітної плати йшла на подібного роду відрахування. Тому він (робітник) не бажаючи виконувати подібного роду стягування вимагатиме підвищення заробітної плати в працедавця, а роботодавець в свою чергу не багатиме підвищувати її рівень, оскільки він вже понесе певного роду втрати. І до цього байдужий до стягнень роботодавець де-юре встановлює низький рівень заробітної плати, а де-факто вона може бути в декілька разів вищою.

Такий підхід до отримання заробітної плати в «конверті» також зумовлений низьким економічним рівнем освіченості серед населення. Ухиляючись від сплати податку на дохід, саме не розуміючи цього, населення забирає у себе кошти. Адже відраховані кошти йдуть на різного роду фонди соціального забезпечення (пенсії, страхове забезпечення тощо). Для уникнення таких явищ в майбутньому, державі слід ввести політику економічної грамотності населення, яка дозволить людям правильно оцінювати їхні дії, пов'язані з різного роду економічними ситуаціями, які зустрічаються в житті кожної людини.

На даному етапі також відбувся ріст диференціації доходів. Висока нерівність в доходах та бідність населення спричинили соціальну напругу, низька частка доходів від підприємництва, зростання криміналу та збільшення його впливу на загальнодержавному рівні. Найбільшим негативом від такого явища є низька інвестиційна привабливість для іноземних інвесторів і це сповільнює темпи економічного зростання.

Економічна криза 2008-2009 рр. припинила реальне зростання доходів населення, відбулось знецінення національної валюти. У першому кварталі 2009р.

реальний дохід зменшився на 8,5%, хоча номінально рівень мінімальної заробітної плати з 605 грн. 2008 р. зріс до 744 грн. на кінець 2009 р. [17].

На даному етапі державне керівництво мудро та ефективно вирішило новостворені проблеми. Підняти реальний рівень доходів населення вдалось у 2010 р. завдяки збільшенню оплати праці на 18,4%, соціальної допомоги на 17,6%, а також прибутку та змішаного доходу – на 17,5%. В січні-березні 2010 р. доходи населення збільшилися на 12,8% в порівнянні з січнем-березнем 2009 р.. Збільшення рівня доходів дозволило населенню в 1,7 разів збільшити рівень своїх заощаджень. Наявний дохід у розрахунку на одну особу за II квартал 2011 року становив 5074,0 грн., що на 14,9% більше ніж у відповідному періоді минулого року [9].

Основою метою державного регулювання доходів населення являється ефективний розподіл між різними верствами населення та недопущення значного рівня диференціації між ними. Після подолання наслідків кризи 2008-2009 рр. дохід населення продовжував зростати. Зростання відбувалось до 2014 р.. Весною цього ж року Національний Банк прийняв рішення переходу від фіксованого курсу національної валюти до плаваючого. Через нестабільність національної економіки, спричиненої подіями взимку 2014 року, які згодом доповнились воєнними діями, відбувся обвал національної валюти. Влітку курс американського долара до гривні становив 11,96 грн., в порівнянні з попереднім роком – 8,01 грн. за долар США. Ще через рік долар сягнув рекордної позначки – 23,43 грн. Реальний дохід знизився в декілька разів, ціни зросли вдвічі, а то й втричі. В перерахунку до американської валюти, мінімальна зарплата українця 2016 р. розміром 1378 грн. становить 51 долар [15].

Державі потрібно проводити кардинальні зміни в управлінні доходами населення, а Центральному Банку не завадило б змінити свою грошово-кредитну політику та направити її на зміцнення державної валюти, адже значна частка товарів, які споживає населення нашої держави є імпортними та ціна на них залежить від курсу національної валюти. Не говорячи про речі розкоші, населенню з мінімальним рівнем заробітної плати інколи не по кишені придбати

потрібний товар для задоволення своїх потреб. Приходиться відмовлятися від одного виду благ, щоб заощадити кошти задля покупки іншого.

Державне регулювання доходів в першу чергу повинне бути ефективним та дієвим. Від успішності його виконання залежить економічний розвиток держави. Забезпечивши населення достатнім рівнем доходів, держава створить потужну базу для стійкого економічного зростання.

Розділ 4

Шляхи удосконалення державного регулювання доходів населення в Україні

На сучасному етапі розвитку України як незалежної держави постала проблема в ефективному регулюванні доходів населення. Насамперед, воно спрямоване на забезпечення постійного зростання рівня життя, створення якісних умов для людського розвитку. Основне завдання ефективного державного регулювання рівня доходів населення – вирішення гострих соціально-економічних проблем. До цих проблем відносяться: відсутність чітко сформованого середнього класу; низький рівень доходів, поширеність бідності та мало забезпечення; надто велика диференціація у оплаті праці за видами економічної діяльності та інші.

Для успішного проведення реформи щодо державного регулювання доходів населення потрібно:

1. Встановити такий рівень мінімальної заробітної плати, який відповідатиме рівню мінімальних життєвих потреб, виходячи з наявних можливостей та темпів економічного зростання.

2. Надання першочерговості по виплаті заробітної плати на усіх підприємствах, що дозволить уникнути заборгованості по її виплаті, а також встановити систему примусової сплати відсотків роботодавцем найманим працівникам за період її затримки.

3. Забезпечення реалізації механізму індексації заробітної плати, який дає би можливість збільшити купівельну спроможність заробітної плати (збільшення її реальної величини) шляхом усунення диспропорцій між цінами та змінами заробітної плати.

4. Впровадження нових підходів формування організації робочих процесів, які повинні змінити структуру собівартості продукції та підвищити в ній частку заробітної плати за рахунок використання нових, ефективніших технологій.

5. Узгодження зростання оплати праці із детінізацією виробничої діяльності шляхом зменшення податкового навантаження на основне джерело формування фонду оплати праці та інвестиційних ресурсів на підприємства – додану вартість. Запровадження пільги у сплаті податку на додану вартість, яка стимулюватиме підприємства до підвищення заробітної плати. Дія пільгових умов полягає у наступному – у випадку зростання рівня оплати праці підприємству надається можливість сплачувати ПДВ на пільгових умовах.

Останній пункт є позитивним для всіх суб'єктів ринкових відносин. Збільшення рівня доходів населення підвищить їх платоспроможність, що може виявитись у зростанні потреб та можливості придбання більшої кількості різних видів продукції. Збільшення рівня споживання призведе до збільшення рівня виробництва, а кошти, втрачені при наданні підприємствам пільг на сплату ПДВ держава відшкодує через збільшення обсягу продажу. Негативним проявом цього явища може бути збільшення рівня інфляції, яка зменшить реальний дохід. З іншої сторони, позитивні сторони у вигляді збільшення заробітної плати та можливий ріст обсягів випущеної продукції може призвести до зростання економіки та збільшення ВВП.

Сучасна державна політика регулювання доходів повинна базуватися на принципах, які забезпечують ефективний розвиток соціального прогресу та ринкової економіки:

- Поєднання державного та ринкового механізмів регулювання доходів – забезпечення стабільного функціонування ринкового механізму формування підприємницьких і трудових доходів та доповнення його державним регулюванням.
- Відповідність наявного рівня доходів вартості життя – забезпечення їх достатності для повноцінного задоволення основних потреб населення.
- Забезпечення необхідними умовами для зростання людського розвитку – достатньої кількості доходів для інтелектуального, фізичного та духовного розвитку людини.

- Соціальної справедливості – недопущення збільшення рівня надмірної диференціації доходів між різними рівнями населення, забезпечення якомога рівномірного розподілу між усіма верствами населення.

Зменшивши оподаткування фонду оплати праці, натомість перекласти частину податку на одержувачів, можна отримати додаткову суму надходження у державний бюджет за рахунок того, що з тіні можуть вийти ті підприємці, які видавали своїм робітникам заробітну плату "в конверті", яка є значно вищою від офіційно вказаної в платіжних відомостях представленим податковим органам. Діюча податкова політика в Україні є неефективною і стимулює подібні явища. Завдяки таким діям держави в даний час вважаються неprestижними та мало оплачуваними ті сектори економіки, які реально впливають на розвиток нашої країни - науки, культури, промисловості, охорони здоров'я. Таким чином розвивається тіньовий сектор економіки, держава не отримує належної кількості податкових відрахувань і не може ефективно впроваджувати різного роду реформи. За даними різних експертів, в "тіні" знаходиться біля 45% ВВП. Розрахунки показують: якщо б податки надходили повністю, їх розміри можна понизити більше ніж в півтора рази [6, с.145].

Існує чотири основні причини, які пояснюють, чому в сучасних умовах справедливий розподіл доходів повинен розглядатись як умова, необхідна для економічної стабілізації та зростання:

По-перше, групи населення, які отримують велику кількість прибутку, не схильні до вкладання своїх коштів чи їх заощадження в межах України, а орієнтовані на вивіз за кордон свого капіталу та споживання більш дорогих та імпортованих товарів.

По-друге, скорочення виробництва і зниження доходів при одночасному скороченні споживання послуг освіти, охорони здоров'я до мінімуму, призведе до погіршення якості трудових ресурсів.

По-третє, підвищення рівня доходів найнижчого рівня суспільства призведе до збільшення ними рівня споживання національних товарів та послуг, що у свою

чергу стимулюватиме розвиток національного виробництва, підвищить інвестиційну активність і зростання зайнятості.

По-четверте, більш рівномірний підхід до розподілу доходів - психологічно важливий та позитивний чинник. Якщо майнова нерівність і збільшення диференціації в рівнях доходів між рівнями населення збільшуватиметься, можлива небезпека протидії реформам держави з боку людей з досить низьким рівнем заробітної плати, але достатньо високоосвічених для того, щоб розуміти, що реформи не будуть покращувати їхній рівень життя. В подальшому це може спричинити загрозу підвищення соціальної небезпеки [6, с.146].

Окрім встановлення прямих важелів регулювання доходів, державі потрібно знайти методи не прямого, а опосередкованого способу їх регулювання. До таких методів можна віднести наступні:

1. Визначення загальноекономічної стратегії розвитку держави, пріоритетів соціальної політики та основних пропорцій суспільного відтворення;

2. Чітке індикативне планування (при ефективному управлінні держави, яка забезпечує зростання національної економіки і підприємства) – орієнтація приватних підприємств на виконання цілей та завдань, які формує держава. У випадку, коли держава явно не виконує поставлених завдань, щодо зростання національної економіки, індикативний метод буде неефективний, тому що підприємства не будуть виконувати поставлені завдання, оскільки від них не буде позитивного ефекту через неефективні дії державних органів влади.

3. Непряме оподаткування - встановлення різного роду мита та акцизні збори, зменшення або усунення податку з доходу фізичних осіб.

4. Забезпечення державного соціального страхування та соціальної допомоги.

В сучасних умовах державне регулювання доходів є складовою частиною відтворювальних процесів у суспільстві та державі в цілому. Воно вирішує ряд задач, спрямованих на стимулювання економічного зростання, заохочення прогресивних зрушень в регіональних та галузевих структурах виробництва, підтримки та збільшення рівня експорту, регулювання зайнятості

населення. Конкретні напрями і форми державного регулювання визначаються гостротою і характером соціально-економічних проблем, які наявні в окремих країнах конкретного періоду.

Для впровадження найбільш дієвої та ефективної політики державного регулювання доходів потрібно знати, чи буде вона діяти в умовах нашої країни. Найкращим виходом є впровадження перевірених методів регулювання, які себе зарекомендували як дієві та ефективні. Для цього слід запозичити досвід в інших країн. Найбільш розвинений механізм державного регулювання доходів населення склався у Німеччині, Франції, Нідерландах, країнах Скандинавії, Японії; менш розвинуте, але в порівнянні з Україною досить дієве в США, Канаді, Австралії, де не було потрясінь, аналогічних наслідками другої світової війни, виникнення табору соціалізму, але і в цих країнах регулювання доходів відіграє чималу роль, особливо в період погіршення кон'юнктури, збільшення рівня інфляції та безробіття [19].

Крім реформування системи оплати праці, податкової системи, також варте уваги уряду і реформування в Україні розподілу прибутку акціонерних товариств та визначення конкретної, дозволеної частки, що спрямовується на виплату дивідендів.

Гостро постала проблема, яка «тягнеться» за нашою державою від початку незалежності і до сьогодні – приватизація державної власності, яка не приносить прибутків державі, а відповідно – населенню. Якщо держава передає певне підприємство чи цілий завод по виробленню тої чи іншої продукції, то вона повинна на 90% впевнитись, що в результаті цього дане підприємство буде працювати і приносити користь населенню – як для тих, хто почне працювати на ньому чи вже працює, так і для іншої частини населення, яка зможе відчутти користь від продажу чи передачі державної власності у приватну тим, що дохід, пенсія чи стипендія цієї частки населення може зрости за рахунок ефективної діяльності даного підприємства. Якщо підприємство ефективно працює і сприяє розвитку національної економіки, експортуючи свої товари чи надання послуг, сплачуючи податки збільшує величину державних коштів. В цьому випадку

держава може збільшити вище згаданий дохід населення за рахунок отриманих коштів.

В іншому випадку, тобто у випадку нашої держави, приватизовані державні підприємства не завжди приносять прибуток, перестають працювати, керівництво ухиляється від сплати податків. В переважній більшості випадків, приватизовані підприємства мають сформовану неефективну систему корпоративного управління і відсторонення широких мас населення від участі в прибутках.

Яскравим прикладом цілком не правильної державної політики є продаж державного гірничо-металургійного комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг» («Криворізький металургійний завод імені В. І. Леніна» - до 2005 року). 4 жовтня 2005 р. комбінат був проданий компанії «ArcelorMittal» за суму 4,8 млрд. доларів США (близько 24 млрд. грн.). Замість того, щоб удосконалити процес виробництва і отримувати мільярдні прибутки щороку, комбінат продали. У першому кварталі 2015 р. підприємством сплачено 3 млрд. грн., 2 з яких були перераховані в державний та місцеві бюджети, а валовий дохід станом на 2014 р. складав 36,74 млрд. грн. [8]. На даний момент держава отримує досить незначну суму в порівнянні з тією кількістю прибутку, скільки вона могла б отримувати, якби це підприємство перебувало в державній власності. Як держава, так і населення недоотримує значну кількість грошових коштів.

Замість того, щоб продавати державні підприємства, потрібно впроваджувати найновіші технології та покращувати процеси виробництва. Це збільшить державний прибуток і надасть можливість формувати фонди грошових коштів на різні потреби населення. Будуть створені додаткові можливості для збільшення рівня трансфертних платежів, збільшення державного та місцевих бюджетів, які у свою чергу зможуть розподілити наявні кошти на потреби суспільства (ремонт шкіл, лікарень, підвищення ефективності праці комунальних підприємств).

Негативним явищем, яке з однієї сторони є позитивним для владної верхівки держави, а з іншої, негативним для населення, є державна монополія на певні види послуг. Яскравим прикладом є публічне акціонерне товариство «Українська

залізниця», яка по факту є монополістом у сфері залізничних перевезень (пасажирські та вантажні). Дохід отримує держава, яка також встановлює вартість перевезень. Для населення головним негативом виступає безпідставне підняття тарифів на проїзд та перевезення вантажу. В цьому випадку можна сказати, що держава просто заробляє на населенні. Окрім ціни, ще одним негативом виступає як моральне, так і фізичне зношення рухомого складу. Потрібно ліквідувати монополії і забезпечувати надання послуг різними компаніями, яке спричинить конкуренцію та ліквідує безпідставне підняття цін за одержані послуги чи товари, спонукає до покращення виробничих можливостей задля одержання прибутку.

Щоб суттєво збільшити рівень доходів населення, необхідно впроваджувати інноваційний розвиток економіки, формувати практичні функції економіки знань. Державне регулювання доходів населення повинно стимулювати бажання людей працювати, зробити престижними ті галузі, які безпосередньо є рушійною силою економічного зростання держави. Це такі галузі, як наука, освіта, охорона здоров'я, промисловість інноваційних технологій. Основні державні пріоритети, які при цьому мають бути: підвищення оплати праці в структурі собівартості продукції та ВВП; зростання первинних доходів громадян, у порівнянні з вторинними; узгодженість між динамікою продуктивності праці та її оплати [18].

Висновки

В сучасних умовах трансформації ринкової економіки істотно знижується рівень населення. Зменшення доходів населення спричинили ряд таких чинників: вимушена неповна зайнятість населення, відсутність дієвих законодавчих важелів, спад виробництва. Значна частка населення неспроможна задовольняти власні життєві потреби, а заощаджувати чи інвестувати кошти в них взагалі немає можливості.

Доходи населення – сукупність натуральних та грошових коштів, що формують за рахунок оплати праці працівника та інших джерел, призначених для задоволення та підтримки морального, фізичного, інтелектуального та фізичного стану людини на певному етапі життя людини.

Для підвищення ефективності державної політики регулювання доходів населення, державі потрібно звернути уваги не на самі доходи, а на умови їх формування. До важливих умов формування доходу відносяться: сфера малого та середнього бізнесу, рівень споживчих цін, стан ринку праці, рівень загальнодержавної монополізації економіки, продуктивність праці, нормативно-правову базу, впровадження нового мотиваційного механізму, який призведе до зростання рівня заробітної плати шляхом підвищення продуктивності та ефективності праці. Важливою умовою підвищення ефективності регулювання є вдосконалення класифікації інструментів регулятивної політики, в основному шляхом виділення засобів як прямого, так і опосередкованого впливу на доходи населення, так і на чинники, що їх визначають.

В сфері встановлення мінімальної заробітної плати ефективними моделями застосування певних інструментів буде ефективно: розподіляти функції між регіональними та центральними органами управління з врахуванням інтересів усіх сторін соціального партнерства; узгодження рівня заробітної плати з вартістю життя, продуктивністю праці, безробіттям та інфляцією; диференціюванням заробітної плати за регіонами, категоріями професій, галузями

та кваліфікацією робітників. Це дозволить створити механізми які автоматично регулюватимуть відповідні ситуації з приводу оплати праці.

Сфера індексації доходів повинна поєднувати низку законодавчих механізмів бюджетної сфери з регулюванням на мікрорівні закріпивши відповідні умови індексації в колективних договорах; встановлення відповідного порогу індексації; застосування фіксованої чи пропорційної індексації, головна мета яких є зменшення рівня диференціації реальних доходів населення.

В системі оподаткування доходів головним пріоритетом виступає розгалужена система оподаткувань, яка б дозволила встановити різні величини податкових стягнень враховуючи дохід особи: чим вищий дохід, тим більші стягнення потрібно впроваджувати. Для різної величин доходу населення нерозумно встановлювати однакові величини податкових стягнень.

Створення недержавних фондів соціального захисту, які сприятимуть покращенню загального рівня страхування в державі шляхом створення конкуренції.

Рационалізація механізму державного регулювання потребує не лише наявного інструментарію, а й розширення традиційної системи методом включення до об'єкту умов формування доходів.

Випереджальне зростання витрат на оплату праці порівняно з прибутком підприємства шляхом надання пільгових можливостей сплати податку на прибуток, за допомогою коефіцієнтної ставки забезпечить ефективність виробництва та продуктивність праці, а втрати податкових надходжень відшкодуватимуться шляхом розширення платоспроможного попиту.

Узгоджене зростання оплати праці з детінізацією виробничої діяльності через зменшення податкового впливу на основне джерело формування інвестиційних ресурсів та фонду грошових коштів – додану вартість. Зменшення податку на додану вартість стимулюватиме підприємців до збільшення заробітної плати працівникам. Під час зростання фонду оплати праці, підприємству надаватиметься можливість сплачувати ПДВ на пільгових умовах. Позитивний ефект від такого впровадження відчують не тільки працівники підприємств, а й

державна. Але найбільшу користь отримає підприємство, яке збільшить свій дохід за рахунок зменшення суми податкових платежів.

Важливим пріоритетом державної політики повинен стати розвиток науки. В нашій державі наявний високий рівень розвитку науки, яка повинна бути її стратегічним ресурсом. Створення ефективної системи освіти дозволить в майбутньому отримувати трудові ресурси високої кваліфікації, які виконуватимуть поставлені задачі якісно та ефективно. Відповідно до цього, їхній рівень заробітної плати повинен бути вищим. Вкладаючи кошти в розвиток науки та в створення високо кваліфікаційних кадрів, в майбутньому вони себе обов'язково окуплять і приносятимуть користь державі.

При стабільному підвищенні рівня оплати праці, відбуватиметься неминуче зростання цін, але реальні доходи населення неупинно будуть зростати і завдяки цьому, рівень життя населення зросте також. Держава виконує низку функцій у ринковій економіці, забезпечення справедливості є одним з них. Серед економічної політики держави важливим є – забезпечення справедливого розподілу доходів та економічної справедливості. Державний напрям регулювання доходів є важливими напрямом соціально-економічної політики. Він повинен охоплювати усі верстви населення та сприяти реальному зростанні їх доходів.

Список використаної літератури

1. Валецька О. В. Правове регулювання оплати праці: автореф. дис. канд. юрид. наук / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ, 2011. - 20 с.
2. Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20 жовтня 2009 року N 1646-VI
3. Кролевець О.А. Оцінка ефективності державного регулювання доходів населення в Україні / О.А. Кролевець // Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. – 2009. – Спецвипуск. – Т. 1. – С. 202-207.
4. Макроекономіка: навч. посібник/ за ред. В.П. Решетило;Харк. нац. МІБ акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 295 с.
5. Меленюк В. О. Вдосконалення механізмів державного регулювання соціального розвитку України// Економіка та держава. - 2009. - № 2.- с. 103-106
6. Политика доходов и качество жизни населения/ под ред. Горелова Н.А. - Спб.:изд-во Питер, 2003. - 656 с.
7. «Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка»// [Електронний ресурс] – режим доступу:
<http://cyberleninka.ru/article/n/household-savings-as-an-important-investment-resource-country>
8. АрселорМіттал Кривий Ріг // [Електронний ресурс] – режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/АрселорМіттал_Кривий_Ріг
9. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Економічна сутність оплати праці // [Електронний ресурс] – режим доступу: http://ua-referat.com/Економічна_сутність_та_форми_оплати_праці
11. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 300 с. // [Електронний ресурс] – режим доступу:
<http://studentbooks.com.ua/content/view/317/39/1/0/>

12. Інфляція в Україні та її особливості // [Електронний ресурс] – режим доступу: http://pidruchniki.com/10611207/finansii/inflyatsiya_ukrayini_osoblivosti
13. Історія української гривні // [Електронний ресурс] – режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_української_гривні
14. Комплексна оцінка сучасного механізму державного регулювання доходів населення // [Електронний ресурс] – режим доступу: http://revolution.allbest.ru/economy/00484996_0.html
15. Курс валют Національного Банку // [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://finance.i.ua/nbu/?d=31&m=03&y=2016>
16. Податок із доходів фізичних осіб у формування дохідної частини місцевих бюджетів // [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59846.doc.htm
17. Розмір мінімальної заробітної плати // [Електронний ресурс] – режим доступу: http://cons.parus.ua/_dict_view.asp?rx=.0DHE47fc09fe29cefe2626b6a689827b503d
18. Соціальна нерівність і соціальна диференціація доходів населення // [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5483382/>
19. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання доходів населення // [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1751/1/.pdf>
20. Фінансова система України. Збірник наукових праць. - Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. - Випуск 11.-468с. // [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.yumpu.com/xx/document/view/36836963/download-5mb-nnn-3-4-n-u-1-4-nn/397>